

9. A LEADER helyi akciócsoporthok működésének vizsgálata néhány kelet-közép-európai ország példáján, különös tekintettel a forráselosztás kérdéskörére⁵⁵

Examination of the functioning of LEADER local action groups based on examples from several Central and Eastern European countries, with particular regard to the issue of resource allocation

*Veselicz, Adél*⁵⁶

Absztrakt: A tanulmány a LEADER program keretében működő helyi akciócsoporthok (HACS-ok) működését vizsgálja Csehország, Szlovákia és Magyarország példáján keresztül, különös tekintettel a forráselosztás kérdéskörére. A kutatás célja feltárni, hogyan érvényesülnek az intézményi keretek és helyi gyakorlatok a támogatások elosztásában, és milyen hatással vannak ezek a helyi közösségek fejlesztési képességeire. Az elemzés során összehasonlító módszer került alkalmazásra, kvantitatív és kvalitatív adatokat egyaránt felhasználva, beleértve a programdokumentumok, statisztikai adatok és interjúk vizsgálatát. Az eredmények azt mutatják, hogy a vizsgált országok akciócsoporthjai közül a csehek a legfejlettebbek. A kisebb tagtelepülés-számú akciócsoporthoknál nagyobb a forráselosztási egyenlőtlenség, A 2007-ben létrehozott helyi közösségek egyenletesebben osztják el a LEADER forrásokat a tagtelepüléseik között. A magyar akciócsoporthok esetében a székhelytelepülések többsége kapta a legtöbb LEADER-forrást, valamint az eredmények az is megmutatták, hogy az akciócsoporthok népsűrűsége nincs hatással a forráselosztásra. A III. tengelyből kiosztott források eloszlása egyenletesebbnek bizonyult a IV. tengelyhez képest Magyarországon. A fejlesztési stratégiákban kiemelt települések és a tényleges forráselosztás között nincs közvetlen összefüggés. A kutatás eredményei azt mutatják, hogy a LEADER akciócsoporthok szerkezeti és történeti sajátosságai alapvetően alakítják a támogatások térbeli megoszlását, ami hosszabb távon meghatározza a helyi közösségek fejlődési lehetőségeit és a program hatékonyságát.

Kulcsszavak: LEADER program, vidékfejlesztés, helyi fejlesztés, területi egyenlőtlenségek

Abstract: This study examines the functioning of local action groups (LAGs) operating under the LEADER program in the Czech Republic, Slovakia, and Hungary, with a particular focus on the issue of resource allocation. The aim of the research is to explore how institutional frameworks and local practices influence the distribution of subsidies and what impact they have on the development capabilities of local communities. The analysis uses a comparative method, drawing on both quantitative and qualitative data, including program documents, statistical data, and interviews. The results show that among the action groups in the countries studied, the Czech ones are the most developed. Action groups with fewer member municipalities have greater inequality in the distribution of resources. Local communities

⁵⁵ A tanulmány a szerző doktori értekezése tézisei alapján készült, annak átdolgozott változata

⁵⁶ A szerző az Eszterházy Károly Katolikus Egyetem Kutatási és Fejlesztési Központ a munkatársa

established in 2007 distribute LEADER resources more evenly among their member municipalities. In the case of Hungarian action groups, the majority of the municipalities where the headquarters are located received the most LEADER resources, and the results also showed that the population density of the action groups has no effect on the distribution of resources. The distribution of resources allocated from Axis III proved to be more even than that from Axis IV in Hungary. There is no direct correlation between the settlements highlighted in the development strategies and the actual distribution of funds. The results of the research show that the structural and historical characteristics of LEADER action groups fundamentally shape the spatial distribution of support, which in the longer term determines the development opportunities of local communities and the effectiveness of the program.

Keywords: LEADER program, rural development, local development, regional inequalities

9.1. Bevezetés

A közép-európai országok 1989–1990-es rendszerváltása jelentős átalakulásokhoz vezetett, amelyeket a területi egyenlőtlenségek növekedése kísért (Nemes-Nagy, 2017). Ezek az egyenlőtlenségek a mai napig érzékelhetők, sőt, a különbségek egyes térségek kedvezőbb helyzetbe kerülésével, mások viszont tartós elmaradásával tovább nőtték a társadalmi és gazdasági szakadékot (Tagai et al., 2018; Uzzoli et al., 2013). A vidéki területek sajátos társadalmi, gazdasági és településszerkezeti jellemzőkkel bírnak (Csatári, 2001), és nagyobb eséllyel szembesülnek szegénységgel, magasabb munkanélküliséggel és a szolgáltatások hiányával a városi térségekhez képest. Ennek megfelelően a vidékfejlesztés kiemelt prioritásnak számít Európában, amelyet számos nemzeti és uniós támogatás segít. Az innovatív LEADER-program (Liaison entre Actions de Développement de l'Économie Rurale, magyarul: Községi kezdeményezés a vidék gazdasági fejlesztése érdekében) 1991 óta kínál lehetőséget a helyi közösségeknek arra, hogy aktívan részt vegyenek térségük fejlesztésében. A módszer a helyi erőforrásokra és potenciálra épít, miközben különféle partnerek együttműködését ösztönzi a rurális térségek versenyképességének javítása érdekében (Sykała et al., 2015; Kassai et al., 2011; Kis, 2011; Forgács, 2003; Mezei et al., 2019; Györi, 2025). Az elmúlt években a LEADER-módszert alkalmazó helyi akciócsoportok vizsgálata, a program működésének elemzése és a jó gyakorlatok összegyűjtése számos hazai kutató érdeklődésének középpontjába került (például Kovács-Katona et al., 2006; Kovács et al., 2011; Kis et al., 2011; Bíró et al., 2014; Csurgó et al., 2016; Gerencsér et al., 2017; Goda et al., 2017; Aubert et al., 2022). Ugyanakkor a LEADER témája nemcsak a hazai kutatók figyelmét keltette fel, hanem nemzetközi szinten is jelentős érdeklődésre tett szert, ahol a legtöbb vizsgálat egy adott országra vagy térségre koncentrált (Böcher, 2008; Macken-Walsh et al., 2012; Fakowski, 2013), míg egyes kutatások több térség összehasonlítását is elvégezték (Navarro et al., 2015; Dax et al., 2016; Chevalier et al., 2017). Az Európai Unió egészére kiterjedő átfogó összehasonlító elemzések azonban továbbra is hiányoznak (Dax és Oedl-Wieser, 2016).

A szubszidiaritás elve szerint a döntéseket azon a legalacsonyabb, helyi szinten kell meghozni, ahol azok hatékonyan kezelhetők (Dobó, 2025). A LEADER program ezt az elvet gyakorlatba ülteti azzal, hogy a vidéki közösségek maguk alakítják fejlesztési stratégiáikat és döntenek a források felhasználásáról. Így a fejlesztések valóban a helyi igényekre és lehetőségekre reagálnak. A helyi fejlesztési stratégiák és a forráselosztás kérdése napjainkban különösen aktuális, hiszen a vidékfejlesztés és a közösségi alapú kezdeményezések kulcsfontosságú szerepet játszanak a fenntartható gazdasági és társadalmi fejlődésben. A LEADER program keretében működő helyi akciócsoportok (HACS-ok) nemcsak az uniós

források hatékony felhasználását biztosítják, hanem erősítik a helyi közösségek összetartását és szerepvállalását is (Kovács, 2025). A jelen kutatásban végzett a kelet-közép-európai országok példáin keresztül végzett vizsgálat lehetőséget ad a különböző intézményi keretek és forráselosztási gyakorlatok összehasonlítására. A cikk a célkitűzések és a kutatási kérdések ismertetését követően bemutatja az alkalmazott módszertani megközelítést, majd az eredmények részletes elemzése és az ezekből levont következtetések zárják a tanulmányt.

9.2. Célkitűzések

A jelen fejezet célja, hogy egyértelműen meghatározza a kutatás irányát, valamint azokat a kérdéseket, amelyek elérésére a vizsgálat törekszik. A célkitűzések megfogalmazása keretet ad a kutatás logikai felépítésének, kijelöli a vizsgálat fókuszát, és biztosítja a későbbi elemzések és következtetések átláthatóságát.

- Milyen, területi, szimbolikus, formai, funkcionális (Paasi, 1986.) különbségek figyelhetők meg a kelet-közép-európai és a nyugat-európai LEADER akciócsoportok körében?
- Milyen különbségek figyelhetők meg a kormányzási szintek tekintetében az egyes országok között?

Lukesch (2007) a jó kormányzást nyolc szintjét különböztette meg: túlélés, identitás, erő, legitimáció, eredmény, egyenlőség, egyediség és fenntarthatóság. A jó kormányzás alapelvei – különösen az átláthatóság, a részvételiség és az igazságosság – szorosan összekapcsolódnak a LEADER program működésével. A decentralizált forráselosztás, a helyi akciócsoportok aktív bevonása és a helyi igényekhez igazított fejlesztések mind hozzájárulnak a források hatékonyabb és méltányosabb elosztásához. A decentralizáció révén a döntéshozatal közelebb kerül az érintett közösségekhez, ami nemcsak a kormányzat hatékonyságát növeli, hanem annak legitimitását is erősíti (Pálné Kovács, 2014).

- Mely társadalomföldrajzi jellemzők befolyásolják a helyi akciócsoportok esetében a forráselosztást?

Kutatásom célja annak vizsgálata, hogy az akciócsoportok eltérő társadalmi-gazdasági viszonyai milyen módon befolyásolják a források elosztását. Az egyik ilyen jellemző a népsűrűség, amely fontos szerepet játszik a vidék fogalmának meghatározásában, amelyet az uniós és nemzeti fejlesztési politikák is figyelembe vesznek. Emellett a népsűrűség hatással lehet a részvételen alapuló fejlesztési módszerek sikerességére is (Pretty, 1995; Krishna, 2002; Bebbington & Perreault, 1999; Mosse, 2006). Egy másik ilyen jellemző a társadalmi tőke, a magasabb társadalmi tőkével rendelkező akciócsoportok általában alacsonyabb munkanélküliségi indexszel és magasabb egy főre jutó jövedelemmel jellemezhetők (Hajdu et al, 2017). Kutatásom egyik központi kérdése, hogy vajon ezekben a fejlettebb akciócsoportokban egyenletesebb-e a LEADER források elosztása a tagtelepülések között. Emellett vizsgálom, hogy az akciócsoportok tagtelepüléseinek száma és mérete milyen hatással van a forráselosztásra. Különösen érdekelt, hogy a kevesebb tagtelepüléssel rendelkező, és egy domináns (a teljes lakosság legalább 20%-át képviselő) településsel bíró akciócsoportok esetében milyen mértékű egyenlőtlenség mutatható ki a források elosztásában.

- Milyen összefüggés tapasztalható a helyi akciócsoportok szervezeti jellemzői és a forráselosztás között?

A kutatás ezen kérdéséhez kapcsolódóan azt vizsgáltam, hogy a helyi akciócsoport (HACS) székhelye befolyásolta-e a forráselosztást (feltételezve a székhelyek előnyét), valamint, hogy a HACS tapasztalata (régebbi alapítás) egyenletesebb forráselosztást eredményezett-e. Továbbá azt is elemzem, hogy a IV. (közösségi irányítású) és a III. (ágazati) tengely forráselosztásában van-e különbség Magyarországon.

- Hogyan befolyásolja a vidékfejlesztési stratégiák településekre vonatkozó szóhasználata a forráselosztást?

A legfontosabb szimbólum az egyes tagtelepülések földrajzi neve, amelynek megjelenítését a tervezés, mint hatalmi harc (Faragó L. 2005) során valamennyi érdekelt maximalizálni próbálja (Patkós, 2004). Azt vizsgáltam, hogy a helyi vidékfejlesztési stratégiákban kapott-e valamely település kiemelkedő szerepet (legtöbbször megemlített) és ez a stratégiai dokumentumokban való megjelenés összefügg-e a HACS-on belüli forráselosztással.

9.3. Felhasznált módszerek

A kutatás alapját egy átfogó szakirodalmi áttekintés képezte, melyben különös figyelem lett fordítva a kelet-közép-európai kutatók angol nyelvű publikációira a következő témakörökben: Európai Unió, vidék, vidékfejlesztés, közösségi kezdeményezések, endogén fejlesztés, társadalmi és területi igazságosság, valamint a LEADER-módszer. Emellett egy átfogó adatbázis készült a három vizsgált ország 2007–2013 közötti LEADER-projektadataiból, kiegészítve az akciócsoportok egyéb jellemzőivel (települések, székhely, támogatásra jogosult lakosságszám, területi kiterjedés), valamint a munkanélküliségi és jövedelmi adatokkal. Ezt a gyűjteményt a továbbiakban a cikk „LEADER támogatási adatok alapján összeállított adatbázis” néven említi. Az adatok elemzését Excel, QGIS és SPSS szoftverek segítségével történt. A 2014–2020 közötti időszakban működő LEADER helyi akciócsoportok körében kérdőíves felmérést is készült (ennek időszaka: 2024. január-2024. március), amely Lukesch (2007) módszerét alkalmazva a kormányzási szinteket vizsgálta. A kérdőív kiegészült az akciócsoportok intézményesülési folyamataira vonatkozó kérdésekkel is. A vizsgálatba bevont három ország (Csehország, Szlovákia és Magyarország) mellett kontroll jelleggel más EU-s országok is bevonásra kerültek (Hollandia, Németország, Dánia, Franciaország). A kérdőívekre összesen 223 válasz érkezett vissza. A kérdőíveket az akciócsoportok vezetői töltötték ki: a hazai országokban anyanyelvükön, a referenciaországokban angol nyelven online formában. Továbbá dokumentumelemzést is történt a kutatás részeként, a 2007–2013 között működő magyar LEADER helyi akciócsoportok elérhető helyi vidékfejlesztési stratégiáiról. Az összeállított adatbázisok alapján területi egyenlőtlenségi számítások készültek (Hoover-index, Gini-index, logaritmikusan súlyozott relatív szórás), amelyek a dolgozat egyik kulcsfontosságú elemét jelentik. Ezek a számítások alapvető kiindulópontot biztosítottak a forráselosztási egyenlőtlenségek más társadalmi és gazdasági mutatókkal való összehasonlításához.

9.4. Kutatási eredmények

Az első kutatási kérdéshez kapcsolódóan, a kutatás eredményei azt mutatják, hogy a vizsgált országok helyi akciócsoportjai a LEADER-elveknek megfelelően elsősorban a táji és kulturális határokhoz igazodnak, ami erősíti a helyi identitást és támogatja a közösségi együttműködést. Ugyanakkor a területi dimenzióval kapcsolatos elégedettség országonként eltérő: általánosan közepes szintű, míg Magyarországon alacsonyabb mértékű elégedettség tapasztalható. A helyi akciócsoportok szimbolikus megjelenésében a logók dominálnak, amelyek nem csupán vizuális megkülönböztetést biztosítanak, hanem a közösségi identitás és a LEADER-program céljainak

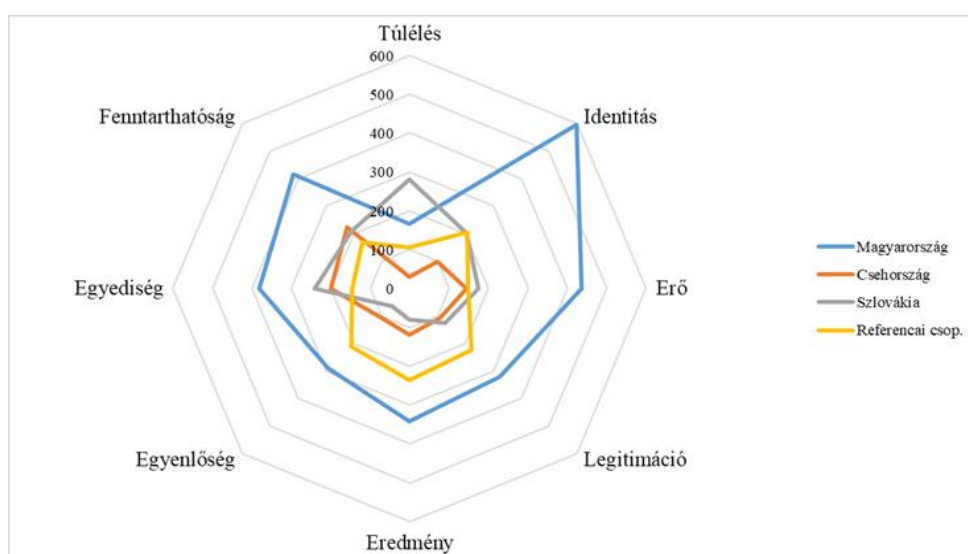
kommunikációját is segítik. A helyi, regionális és központi irányító hatóságok munkájával kapcsolatos elégedettség minden vizsgált országban pozitív, és az intézményi együttműködés elősegíti a programok hatékony végrehajtását, bár az országok között eltérések figyelhetők meg a koordináció és az erőforráselosztás hatékonyságában. Az akciócsoportok összetétele szempontjából a kérdőíves válaszadók túl sok önkormányzatot tartanak a csoportokban, ami a döntéshozatal és az együttműködés terén kihívásokat jelenthet. Ezzel szemben a civil, üzleti és egyéb szereplők aránya megfelelő egyensúlyt biztosít, ami elősegíti a programok sokszínűségét és fenntarthatóságát.

A kérdőíves vizsgálat alapján a helyi akciócsoportok három fő funkcionális tevékenysége emelkedik ki:

- Tervezés: Minden országban kiemelt jelentőségű, mivel biztosítja a fejlesztési stratégiák hosszú távú fenntarthatóságát és hatékonyságát.
- Forráselosztás: A pénzügyi támogatások elosztása alapvető tevékenység, amely közvetlenül befolyásolja a helyi fejlesztések eredményességét.
- LEADER-en kívüli források bevonása: Különösen a kontrollcsoportban fontos, ami azt jelzi, hogy az akciócsoportok a programon kívüli forrásokkal is igyekeznek növelni hatékonyságukat.

Összességében az első kutatási kérdéshez kapcsolódóan elmondhatjuk, hogy a LEADER helyi akciócsoportjai számos közös vonást mutatnak, ugyanakkor az egyes dimenziók mentén eltérő elégedettségi szintek és működési sajátosságok figyelhetők meg. A vizsgálat rávilágít, hogy a táji és kulturális határokhoz való igazodás kulcsfontosságú a program sikeressége szempontjából, míg a forráselosztás és a külső források bevonása tovább erősítheti a helyi fejlesztések fenntarthatóságát. Magyarország esetében különös figyelmet igényel az önkormányzatok arányának optimalizálása és a területi dimenzióval kapcsolatos elégedettség javítása, hogy a program hatékonysága tovább növelhető legyen.

1. ábra: vizsgált országok eredményei a Lukesch féle kormányzási szintek megállapítására kitöltött kérdőívek alapján, az ábrán az adott kormányzási szinthez kapcsolódóan beérkezett válaszok száma látható

Forrás: Saját szerkesztés a beérkezett válaszok alapján

A második kérdéshez kapcsolódóan kutatásom során megállapítottam, hogy a vizsgált három ország LEADER helyi akciócsoportjainak kormányzási szintjei jelentős különbségeket mutatnak. Csehország rendelkezik a legfejlettebb rendszerrel, Magyarország köztes helyet foglal el, míg Szlovákia, a három ország közül a LEADER-program legfiatalabb szereplőjeként, még a túlélési, azaz a jó kormányzás legkezdeti szakaszában tart. A három ország kormányzási szintjeinek összehasonlítását Lukesch (2007) modellje alapján végeztem. A beérkezett kérdőíves válaszok alapján megállapítható, hogy Csehország akciócsoportjai a legfejlettebbek az evolúciós szintek szerint (1. ábra). A legtöbb válasz a fenntarthatósági szinthez kapcsolódott, ami arra utal, hogy a cseh akciócsoportok már a nyolcadik szakaszban járnak. Ez azt jelenti, hogy jól működő, hálózatosodott és önfenntartó szervezetek, amelyek akár az Európai Unió működési támogatásától is függetlenül képesek működni. A magyar akciócsoportok az „identitás” szintjén helyezkednek el, ami a második fázist jelenti. Ez azt tükrözi, hogy a területi alapú identitásuk kialakult, és képes bizonyos mértékben mobilizálni a helyi szereplőket. Ezzel szemben a szlovákiai akciócsoportok még a „túlélés” szintjén állnak, azaz a fejlettségi skála legelső szakaszában, ami gyenge önszerveződést jelez és gyakorlatilag a LEADER-program előtti állapotot tükrözi. Ennek oka valószínűleg az, hogy a 2014–2020-as ciklus sok szlovák akciócsoport számára az első működési időszakot jelentette.

A harmadik kutatási kérdéshez kapcsolódóan megállapítottam, hogy a vizsgált országok akciócsoportjainak népsűrűsége önmagában nem befolyásolja a forráselosztást. Hasonlóképpen a jövedelmi viszonyok és a munkanélküliség mértéke sem mutatott érdemi hatást az akciócsoportokon belüli támogatás-elosztásra. Különösen az alacsony tagtelepülésszámú akciócsoportok esetében, ahol egy vagy néhány nagyobb település található, azonban a forráselosztás egyenlőtlensége magasabb lehet. Csehországban az akciócsoportok átlagos népsűrűsége 89 fő/km², Szlovákiában 87 fő/km² (2007–2013), míg Magyarországon 58 fő/km² volt, ami a legalacsonyabb érték. A népsűrűség és a forráselosztási egyenlőtlenség kapcsolatát Spearman-féle rangkorrelációval vizsgáltam. Csehországban gyenge negatív kapcsolatot találtam ($r_s = -0,41$; $p = 0,662$), de ez nem volt szignifikáns. Magyarországon ($r_s = -0,011$; $p = 0,918$) és Szlovákiában ($r_s = -0,018$; $p = 0,927$) sem mutatkozott kimutatható összefüggés, a magas p-értékek alapján egyik esetben sem volt statisztikailag igazolható kapcsolat. A kutatás során összehasonlítottam a fejlettebb (átlag feletti jövedelem, alacsonyabb munkanélküliségi ráta) és a fejletlenebb akciócsoportok Hoover-index értékeit, amely a LEADER-program forráselosztási egyenlőtlenségét méri. A cél az volt, hogy kiderüljön, a fejlettebb csoportok esetében kiegyenlítettebb-e a forráselosztás. Az összehasonlítást Mann–Whitney U-tesztrel végeztem. Csehországban a fejlettebb akciócsoportok átlagos rangértéke alacsonyabb volt a fejletlenebbekénél (MR = 33 vs. 81; $p = 0,455$; $U = 1217$), ami arra utalhat, hogy a fejlettebb csoportok forráselosztása kiegyenlítettebb, ugyanakkor a magas p-érték miatt a különbség statisztikailag nem szignifikáns. Szlovákiában a Hoover-index értékek szinte azonosak voltak (MR = 15,69 vs. 14,44; $p = 0,714$; $U = 95$), ami azt jelzi, hogy a fejlettségi szint nem befolyásolja az egyenlőtlenséget. Magyarországon a fejlettebb csoportok alacsonyabb Hoover-index értékeket mutattak (MR = 42 vs. 54; $p = 0,785$; $U = 1097$), de itt sem volt statisztikailag jelentős eltérés. Összességében az eredmények arra utalnak, hogy bár a fejlettebb csoportok esetenként kiegyenlítettebb forráselosztással rendelkezhetnek, ez az összefüggés egyik országban sem tekinthető bizonyítottnak. Az adatbázisból kiválogattam azokat az akciócsoportokat, amelyek 18-nál kevesebb tagtelepüléssel rendelkeznek, és területükön található olyan település, amely a támogatásra jogosult lakosság 20%-át adja. E csoportok átlagos Hoover-index értéke a három országban 44% volt (1. táblázat). A három ország közül

Magyarország mutatta a legmagasabb forráselosztási egyenlőtlenséget. Összességében elmondható, hogy a kritériumoknak megfelelő akciócsoportok forráselosztása jelentősen egyenlőtlen.

1. táblázat: A kevés tagtelepüléssel és az akcióterületükön legalább egy, a lakónépesség 20%-át tömörítő településsel rendelkező akciócsoportok átlagos Hoover-index értékei országonkénti bontásban

	Átlagos Hoover-index érték (%)
Csehország	46
Szlovákia	32
Magyarország	48
Összesen:	44

Forrás: Saját szerkesztés a LEADER támogatási adatokból összeállított adatbázis alapján.

A negyedik kutatási kérdéshez kapcsolódó eredmények szerint összefüggés mutatható ki az akciócsoportok működési ideje és a forráselosztás egyenlőtlensége között, amely a cseh és a magyar akciócsoportok esetében volt vizsgálható. A hosszabb ideje, 2004 óta működő csoportok alacsonyabb Hoover-index értékeket mutattak, ami egyenletesebb forráselosztásra utal. Magyarországon a vizsgált időszakban a III. tengelyből származó források elosztása kiegyenlítettebbnek bizonyult a IV. tengelyhez képest. Ugyanakkor nem mutatható ki általános összefüggés arra vonatkozóan, hogy az akciócsoportok székhelytelepülései részesülnének a legnagyobb támogatásban; kivételt képeznek a magyar csoportok, ahol a székhelyek enyhe többségben kapták a legtöbb forrást. A vizsgálat szerint Magyarországon az akciócsoportok 52%-ánál a székhelytelepülés részesült a legtöbb LEADER-forrásból, ami magasabb arány Csehország (42,9%) és Szlovákia (34,5%) értékeihez képest. Az egy főre jutó források vizsgálata azonban azt mutatta, hogy a székhelytelepülések kisebb arányban részesülnek a támogatásokból, ami nagyságukból adódóan érthető. A régi (2004–2006 óta működő) és az új (2007 után alakult) akciócsoportok forráselosztási gyakorlata is különbségeket mutat. Csehországban és Magyarországon a régi csoportok egyenletesebben osztották el a támogatásokat, bár a különbség statisztikailag nem mindig szignifikáns volt. A Hoover-index alapján az új csoportok mindkét országban nagyobb egyenlőtlenséget mutattak (2. táblázat). A statisztikai elemzés, az akciócsoportok életkora és forráselosztási adatai alapján, mind Magyarországon, mind Csehországban szignifikáns kapcsolatot mutattak ($p = 0,000$), ami megerősíti, hogy az akciócsoportok kora valóban befolyásolja a forráselosztás egyenlőtlenségét.

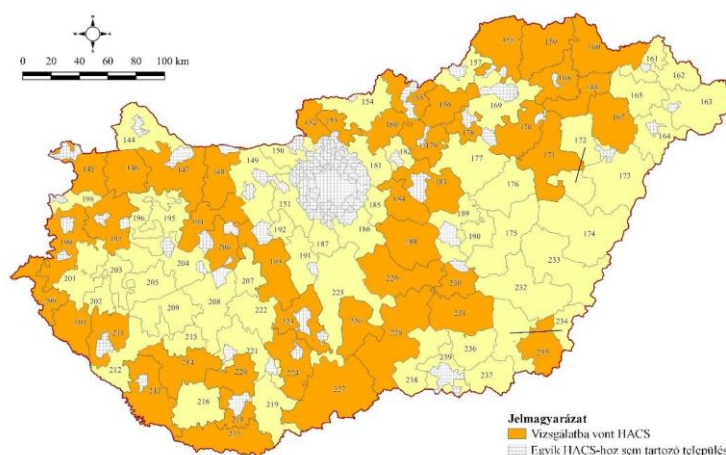
2. táblázat: A régi és új akciócsoportok Hoover-index értékeinek átlaga

	Átlagos Hoover-index érték (%)		
	Csehország	Szlovákia	Magyarország
új HACS	41,9	32,1	45,6
régi HACS	38,9	–	43,8

Forrás: Saját szerkesztés LEADER támogatási adatokból összeállított adatbázis alapján.

Az ötödik kutatási kérdéshez kapcsolódóan, az adatbázisom tartalmazza a magyar akciócsoportok III. és IV. tengelyből kiosztott forrásait is, így lehetőség nyílt a két tengely forráselosztásának egyenlőtlenség szerinti összehasonlítására. Az elemzés alapján a III. tengely forrásai az esetek 73%-ában egyenletesebben oszlottak el, mint a IV. tengelyé. A Mann–Whitney U-teszt eredménye ($p = 0,000$; $U = 2811$) szignifikáns különbséget mutatott a két tengely Hoover-index értékeinek eloszlása között. A III. tengely alacsonyabb átlagos rangot ($MR = 77,78$), míg a IV. tengely magasabbat ($MR = 115,22$) mutatott, ami a IV. tengely nagyobb forráselosztási egyenlőtlenségére utal. A kutatásom során a 2007–2013 közötti programozási időszak 44 magyarországi helyi vidékfejlesztési stratégiájának (HVS) elemzése alapján megállapítható, hogy a stratégiákban leggyakrabban kiemelt települések többsége nem részesült a legnagyobb egy főre jutó IV. tengelyes támogatásban. A magyarországi LEADER helyi akciócsoportok a vizsgált időszakban HVS-eket dolgoztak ki, amelyek célja a térségük szempontjából kulcsfontosságú települések és fejlesztési irányok meghatározása volt. Ezek a dokumentumok iránymutatásként szolgáltak a helyi erőforrások elosztásában, és elősegítették a fenntartható helyi fejlődést. A kutatás célja annak feltárása volt, hogy a stratégiákban kiemelten szereplő települések mennyiben tükröződnek a ténylegesen elnyert forrásokban. A vizsgálat során a 44 elérhető HVS-t elemeztem (2. ábra), és összevettem az egyes települések stratégiában való említési gyakoriságát az általuk kapott egy főre jutó IV. tengelyes támogatásokkal.

2. ábra: Az elemzésben résztvevő helyi akciócsoportok

Forrás: Saját szerkesztés

Az eredmények azt mutatták, hogy a legtöbbször említett települések többsége nem kapta a legnagyobb támogatást: a 44 akciócsoportból 37 esetben a leggyakrabban kiemelt település nem részesült a legmagasabb egy főre jutó forrásban. Ez az eredmény több következtetés levonását teszi lehetővé. Egyrészt jelzi, hogy a stratégiai dokumentumokban kiemelt települések és a tényleges forráselosztás között nem áll fenn közvetlen kapcsolat. Másrészt arra utal, hogy a forráselosztást más tényezők is befolyásolják, például a település intézményi háttere, az akciócsoporton belüli érdekérvényesítő képesség vagy a pályázati aktivitás mértéke.

Összességében a kutatási eredmények azt bizonyítják, hogy a LEADER akciócsoportok működését jelentősen befolyásolják a szervezeti felépítésükből és kialakulásuk időpontjából fakadó különbségek. A kapott adatok alapján jól kirajzolódnak azok a tényezők, amelyek a forráselosztás egyenlőtlenségeit erősítik vagy éppen mérséklik. Az összehasonlító elemzés rávilágított arra is, hogy egyes országok vagy akciócsoportok jóval hatékonyabban képesek a forrásokat a helyi igényekhez igazítani. Mindez jelentős hatással van a közösségek hosszú távú fejlődési potenciáljára.

9.5. Összefoglalás, konklúziók

A kutatás során a vizsgált országok vidéki területei történelmi hasonlóságok mellett jelentős különbségeket mutatnak, különösen fejlesztéspolitikáikban és a LEADER program megvalósításában. Az EU-csatlakozás után a fejlesztéspolitikák közelítettek a közösségi sztenderdekhez, de a statisztikai jellemzők (népesség, népsűrűség) továbbra sem egységesek, és a programban való részvétel feltételei országonként eltértek. A 2007–2013-as ciklusban Szlovákia csak kísérleti jelleggel alkalmazta a LEADER-t, míg Csehország és Magyarország már rutinosan működött, különösen Magyarország a vidéki térségek maximalizált bevonására törekedett, ami az összehasonlító elemzést nehezítette.

A vidékfejlesztés célja a térségek alkalmasságának javítása környezeti, társadalmi és gazdasági szempontból, jellemzői a kis léptékűség, az alulról építkezés, a helyi erőforrások kihasználása, a menedzsment és az innovativitás, miközben az állam szerepe elsősorban ösztönző jellegű. A LEADER program a vidéki közösségeket együttműködésre ösztönzi, a finanszírozás döntő része pedig EU-forrásokból történik, így nem teljesen endogén kezdeményezés.

A kutatás a 2007–2013 között működő cseh, szlovák és magyar LEADER akciócsoportok forráselosztását vizsgálta Hoover-index, Gini-index és logaritmikus súlyozott relatív szórás segítségével, összevetve a népsűrűség, az egy főre jutó jövedelem és a munkanélküliség adataival. A kérdőíves vizsgálat (2014–2020) során a kormányzási szintet, az intézményesültséget és az akciócsoportok legfontosabb tevékenységei kerültek elemzésre (tervezés, forráselosztás). A kutatás befejeztével az alábbi megállapítások születtek:

- A kisebb tagtelepülés-számú akciócsoportoknál nagyobb a forráselosztási egyenlőtlenség, különösen, ha van egy nagyobb település, amely a teljes lakosság 20%-át adja.
- A régebben létrehozott akciócsoportok egyenletesebben osztják el a forrásokat.
- Magyarországon a székhelytelepülések többsége kapta a legtöbb LEADER-forrást, de a népsűrűség nem befolyásolta az elosztást.
- A III. tengelyből kiosztott források eloszlása egyenletesebbnek bizonyult a IV. tengelyhez képest.
- A stratégiákban kiemelt települések és a tényleges forráselosztás között nincs közvetlen összefüggés.

A kutatásnak voltak korlátjai bizonyos, mint például az Európai Unió-forrásokhoz kapcsolódó adatokhoz nehéz hozzáférése, ugyanis EU-s szinten egységes adatbázis nem áll rendelkezésre. Az egyes országok eltérő történelmi, gazdasági és politikai körülményei, valamint az EU-csatlakozás időpontjai is nehezítették az országok összehasonlíthatóságát.

A vizsgálat eredményei egyértelműen jelzik, hogy a kelet-közép-európai országok helyi közösségei között jelentős különbségek mutatkoznak a forráselosztás folyamataiban és hatékonyságában. Ezek a különbségek nemcsak az intézményi keretek eltéréseiből, hanem a helyi szereplők aktivitásából és döntéshozatali gyakorlataiból is fakadnak. Mindezek fontos tanulságokkal szolgálnak a jövőbeni fejlesztéspolitikai irányok és ajánlások megfogalmazásához.

9.6. Felhasznált irodalom

Aubert, F. - Frère, Q. - Lépiciér, D. - Védrine, L. (2022) Decentralization and rural development policies effectiveness: a quasi-experimental evaluation of the LEADER programme. *Regional Studies*, 1-11.

Bebbington, A. - Perreault, T. (1999) Social capital, development, and access to resources in highland Ecuador. *Economic Geography*, 75(4), 395-418.

Bíró, Sz. - Nemes, G. (2014) Vidékfejlesztési támogatások, lehívások, eredmények. *Gazdálkodás*, 58 (3). pp. 247-262. ISSN 0046-5518

Böcher, M. (2008) Regional Governance and Rural Development in Germany: the Implementation of LEADER+. *Sociologia Ruralis*, 48(4), 372–388. DOI: 10.1111/j.1467-9523.2008.00468.x

Chevalier, P. - Mačiulyté, J. - Razafimahefa, L. - Dedeire, M. (2017) The leader programme as a model of institutional transfer: learning from its local implementation in France and Lithuania. *European Countryside* 9(2), 317–341. DOI: 10.1515/euco-2017-0020

Csatári, B. (2001) A vidék földrajzi kérdései. In: Dormány G., Kovács F., Péti M., Rakonczai J. (szerk.) *A földrajz eredményei az új évezred küszöbén: A Magyar Földrajzi Konferencia tudományos közleményei*. Szeged: SZTE TTK Természeti Földrajzi Tanszék.

Csurgó, B. - Kovách, I. (2016) The LEADER Programme in Hungary – Bottom up Development with Top-Down Control? Evaluating the European Approach to Rural Development. Ashgate, Surrey, pp. 53-77. ISBN 9781472443762

Dax, T. - Oedl-Wieser, T. (2016) Rural innovation activities as a means for changing development perspectives – An assessment of more than two decades of promoting LEADER initiatives across the European Union. *Studies in Agricultural Economics*, 118, 30–37. DOI: 10.7896/j.1535

Dax, T. - Strahl, W. - Kirwan, J. - Maye, D. (2016) The Leader programme 2007–2013: Enabling or disabling social innovation and neo-endogenous development? Insights from Austria and Ireland. *European Urban and Regional Studies*, 23(1), 56–68. DOI: 10.1177/0969776413490425.

Dobó, Marianna (2025) Szubszidiaritás és a decentralizáció a települési önkormányzatok tervezési folyamataiban. In: Csorba, L. (szerk.) *Oldás és kötés – Társadalmi-gazdasági decentralizáció vagy centralizáció?* Humán Projekt 2004 Kiadó, Gyöngyös, pp. 44-57.

Fakowski, J. (2013) Political accountability and governance in rural areas: Some evidence from the Pilot Programme LEADER+ in Poland. *Journal of Rural Studies*, 32, 70–79. DOI: 10.1016/j.jrurstud.2013.04.008.

Faragó, L. (2005) A jövőalkotás társadalomtechnikája. Dialóg Campus Kiadó, Budapest – Pécs, 240 p. ISBN 963 9542 62 8

Forgács, CS. (2003) A mezőgazdaság helye és szerepe a vidékfejlesztésben. Gazdálkodás, XLVII pp. 70-81.

Gerencsér, I. – Áldorjai, Gy. (2017) Községi szerepvállalás helyi fejlesztési stratégia kialakításában. Studia Mundi-Economica, 4 (1). pp. 26-34.

Goda, P. - Gerencsér, I. – Vulcz, L. (2023) Vidéki közösségek és uniós fejlesztési források 2007–2013. Comitatus: Önkormányzati Szemle, 33 (244). pp. 33-50. ISSN 2732-1797

Győri, Tímea (2025) A közfoglalkoztatottak kor és iskolai végzettség szerinti koncentrációjának vizsgálata 2016-2022 között Magyarországon. In: Csorba, L. (szerk.) Oldás és kötés – Társadalmi-gazdasági decentralizáció vagy centralizáció? Humán Projekt 2004 Kiadó, Gyöngyös, pp. 58-75.

Hajdu, G. - Megyesi, G. B. (2017) A társadalmi tőke, társadalmi struktúra és társadalmi integráció. In: Társadalmi integráció. MTA TK Szociológiai Intézet; Belvedere Meridionale, Szeged; Budapest, pp. 155-182. ISBN 978-963-418-010-4

Kassai, Zs. - Ritter, K. (2011) Helyi vidékfejlesztési programok a hátrányos helyzetű vidéki kistérségekben. Gazdálkodás: Scientific Journal on Agricultural Economics, Karoly Robert University College, vol. 55(04), pp. 1-10. DOI: 10.22004/ag.econ.119915

Kis, K. (2011) A vidék és a vidéki térségek meghatározásának európai vonatkozásai: történeti áttekintés az Európai Bizottság új város-vidék tipológiája apropóján. Jelenkori Társadalmi és Gazdasági Folyamatok. 6. pp. 105-112. doi: 10.14232/jtgf.2011.1-2.105-112.

Kovács, Enikő (2025) Egy régió társadalmi értékmegőrzésének aspektusai a deglobalitás korában egy globális társadalmi térben. In: Csorba, L. (szerk.) Oldás és kötés – Társadalmi-gazdasági decentralizáció vagy centralizáció? Humán Projekt 2004 Kiadó, Gyöngyös, pp. 76-87.

Kovács Katona, J. - Fieldsend, A. F. - Alderson, M. - Szabó, G. (2006) Human and Social Factors As Endogenous Factors Stimulating the LEADER Programme in Hungary. Rural Areas and Development, vol. 4, pp. 127-142. ISSN: 2657-4403

Kovács, D. - Póla, P. – Finta, I. (2011) A LEADER program és az alulról építkező vidékfejlesztés néhány tapasztalata Magyarországon = Gazdaság és Társadalom (3-4) pp. 81-108.

Krishna, A. (2002). Active social capital: Tracing the roots of development and democracy. Columbia University Press.

Lukesch, R. (2007) The LAG handbook. A guide through the stunning world of local actions groups. Brussels: Leader+ Observatory Contact Point

Macken-Walsh, A. - Curtin, C. (2012) Governance and Rural Development: The Case of the Rural Partnership Programme (RPP) in Post-Socialist Lithuania. Sociologia Ruralis, 53(2), 246–264. DOI: 10.1111/j.1467-9523.2012.00578.x.

Mezei, C. - Varjú, V. (2019) A helyi erőforrásokon alapuló helyi fejlesztés lehetőségei az átalakuló hazai hulladékgazdálkodási közszolgáltatásban. Tér és Társadalom, 33(2), pp. 41–61. doi: 10.17649/TET.33.2.3089.

Mosse, D. (2006) Collective action, common property, and social capital in South India: An anthropological commentary. *Economic Development and Cultural Change*, 54(3), 695-724.

Navarro, F. A.- Woods, M. - Cejudo, E. (2015) The LEADER Initiative has been a Victim of its own Success. The Decline of the Bottom-Up Approach in Rural Development Programmes. The Cases of Wales and Andalusia. *Sociologia Ruralis* 56(2), 270–288. DOI: 10.1111/soru.12079

Nemes–Nagy, J. (2017) Tér, függés, kohézió, hálózatok. *Területi Statisztika*, 1. pp. 3-23. <https://doi.org/10.15196/TS570101>

Paasi, A. (1986) The institutionalisation of regions: a theoretical framework for understanding the emergence of regions and the constitution of regional identity. *Fennia* 164(1), 105-146. DOI: 10.11143/9052.

Pálné Kovács, I. (2014) Jó kormányzás és decentralizáció. Magyar Tudományos Akadémia, Budapest. 64 p. ISSN: 1419-8959

Patkós, Cs. (2004) Az Észak-alföldi régió intézményesülése, különös tekintettel Jász-Nagykun-Szolnok megye szerepére. Debreceni Egyetem, 176 p.

Pretty, J. (1995) Participatory learning for sustainable agriculture. *World Development*, 23(8), 1247-1263

Sykała, Ł. - Wolski, O. - Trantinová, M. - Erőss, Á. - Hámorník, J. (2015) The LEADER approach in Visegrad Group countries in 2007-2013. In: *The LEADER Method*. Institute of Urban Development, Krakow, pp. 55-87. ISBN 978-83-65105-04-2

Tagai, G. - Bernard, J. - Šimon, M. - Koós, B. (2018) Two faces of peripherality: labour markets, poverty, and population dynamics in Hungary and Czechia. *Regional Statistics*, 8 (2) 19–45. DOI: 10.15196/RS080204

Uzzoli, A. - Szilágyi D. (2013) A nyugat–kelet és a centrum–periféria relációk a hazai egészséges egyenlőtlenségek alakulásában az 1990 utáni válságok idején Magyarországon. *Területi Statisztika*, 4., 306–321